

Het Hijkerfeld is met een tot nu toe gerealiseerde oppervlakte van 801 ha het grootste reservaat van Het Drentse Landschap. In totaal beheert zij 4269 ha, verdeeld over 33 beheerseenheden. Daarbij komen gebouwen met een totale verzekerde waarde van f 20.000.000,-. Het grootste deel van het Hijkerfeld, 585 ha, kon in 1986 voor f 7.900.000,- worden aangekocht, dankzij een subsidie van 75 % dat Minister Braks in dit geval bereid was te verlenen. De provincie Drente droeg voor 19 % bij. De stichting zelf betaalde de rest – nog altijd f 475.000,-. Grote bedragen dus, met name vanwege de centrale overheid, die Het Drentse Landschap, als particuliere organisatie verplicht het terrein ook naar landelijke maatstaven goed te beheren.

De opstelling van een beheersplan was geen eenvoudige zaak. Aansluiting moest worden gezocht bij een in 1983 aangekocht complex van voormalige vloeivelden en een vloeimeer van de opgeheven aardappelmeelfabriek Oranje ter grootte van ca. 130 ha, en bij een aan beide terreinen grenzend particulier landgoed van eveneens 130 ha, waarvan ca. 50 ha reeds door Het Drentse Landschap worden beheerd. De optimale begrenzing van het terrein als geheel moest worden bepaald, mede in het licht van de ekologische hoofdstructuur van ons land. Maar allereerst moest een visie worden ontwikkeld op basis waarvan doelstellingen voor het beheer zouden kunnen worden bepaald. De eerste fase is nu bijna voorbij. Ongewenst hout is gekapt, gebouwen zijn deels verwijderd, deels aangepast, omrasteringen zijn aangebracht en de omwonenden zijn voorgelicht. Een

HIJKERVELD

H. T. Waterbolk

FOTO: ELMERSPAARGAREN

Schape op het Hijkerfeld

beheerscentrum is ingericht, en een voormalige landbouwschuur in het centrum van het gebied is op basis van een ontwerp van de dienst Monumentenzorg van de provincie Drente in het kader van een werkervaringsproject voor Zuidmolukkers verbouwd tot schaapskooi.

Heidebeheer

De ingewikkelde problematiek van het heidebeheer komt uitvoerig aan de orde in het themanummer over de heide, dat Noorderbreedte in het kader van haar jubileum uitgeeft. Wij hebben gekozen voor het bosvrij maken en houden van het centrale deel van het gebied en voor begrazing met 250 Drentse schape van het Schoonebeker ras. Ons uitgangspunt voor die keuze is zowel natuurhistorisch als cultuurhisto-

risch. Wij richten ons naar de hoofdstructuur van het traditionele Drentse kultuurlandschap, dat gekenmerkt is door ver uiteenliggende, gesloten dorpen, hooggelegen akkercomplexen, zogenaamde essen, groenland in de beekdalen, uitgestrekte open heidevelden, waarvan de traditionele en actuele betekenis eveneens in het heidenummer aan de orde komt, oude eikenbossen (waarvan langs de rand van de es van Laaghalen nog enkele restanten in de vorm van zogenaamde Strubben – in ons bezit – zijn overgebleven), grote hoogveengebieden en kleine veentjes voor de turfwinning, oude doorgaande wegen, en veelal kaarsrechte markegrenzen. Het Drentse Landschap respecteert een aantal historische elementen van jongere aard, zoals het landgoed Hooghalen met zijn bossen, wegen en exotische gewassen, en zouden dat ook willen doen ten aanzien van het wegenpatroon in het

partikuliere landgoed, mocht dat ooit in zijn geheel beheerd mogen worden. Ook het omstreeks 1850 gegraven Oranjekanaal is natuurlijk een dominant historisch gegeven.

Celtic Field

We houden ook rekening met de vele resten uit een verder verleden. Het Hijkerveld is rijk aan grafheuvels uit steen-, brons- en ijzertijd, en bevat delen van een groot prehistorisch akker-komplex, een zg. Celtic field, dat vooral op luchtfoto's duidelijk naar voren komt, en waarvan we door opgravingen weten dat het vol zit met grondsporen van huizen, schuren, omheiningen en grafkuilen, die zich aan de oppervlakte niet aftekenen. Die ploegen vernietigt deze sporen volledig, en ook diepe doorworteling door bos is ongunstig. Begrazing is de beste beheersvorm. Een niet-bebost, verruigd grafheuvelveld binnen het landgoed Hooghalen is daarom bijzonder omzatterd; het wordt door Schotse Hooglanders begrast.

Wat de natuurhistorische kant betreft, centraal gegeven is de ligging op een keilemplateau, dat naar alle kanten afwatert. Het regenwater hoeft alleen maar vastgehouden te worden om een redelijk hoge grondwaterspiegel te kunnen handhaven. Deze situatie biedt veel perspectief voor de handhaving en het herstel van voedselarme vochtige vegetaties, die hun ontstaan danken aan de traditionele exploitatievormen van de heide, waarbij humus en mineralen werden afgevoerd.

Er zijn weinig landbouwbedrijven in de directe omgeving. Het Drents landschap verwacht dat het in de ruilverkaveling Laaghalen (in voorbereiding) mogelijk zal zijn om zowel de landbouwbelangen te dienen als bufferzones in te richten, teneinde de invloed van bemesting op hun terrein tegen te gaan.

Een deel van het terrein bestaat uit zandverstuivingen daterend uit de 18e en 19e eeuw. Daar zijn plaatselijk spektakulaire begroeiingen met oude dennen, kraaiheide en jeneverbessen ontstaan, die ook wat betreft hun rijkdom aan lagere organismen als mossen, korstmossen en paddestoelen, van grote waarde zijn. Verwacht wordt overigens dat de herstelde openheid en de regelmatige betreding door de schapen ook voor de droge heide- en duinvegetaties gunstig zullen zijn. Een scheper is onder meer daarom aangesteld om de opgetreden vergrassing gericht te kunnen bestrijden. Waar bijzondere vogels broeden of planten groeien zullen de schapen tijdelijk worden geweerd, waar grafheuvels liggen zullen ze vaker mogen komen, ook al omdat daar het afplaggen als additionele beheersmaatregel niet kan worden toegepast. Gedifferentieerde begrazing biedt de beste waarborg voor behoud en herstel van de voor het ecosysteem der heide karakteristieke flora en fauna. Waar elders toeristische belangen en

J.B. Pieters en Grietel Ensink wijden de Ensink-kooi in

FOTO: ELMER SPAARGAREN

nostalgische overwegingen wel eens de hoofdrol spelen bij de herintroductie van schaapskudden, overheerst bij Het Drentse Landschap de beheersfunctie.

Vloevelden

Het vloeimeer in een oudtijds van nature uitgestoven laagte, het zogenaamde Diependal, en de vloevelden op aangrenzende voormalige veenontginningsakkers zijn een geval apart. Ze hebben zich ontwikkeld tot een uitzonderlijk rijk vogelgebied, dat extreem voedselrijk is. Het beheer is hier gericht op de handhaving van de ornithologische waarden en we schromen niet om door allerlei natuurtechnische maatregelen de waterstand in de diverse compartimenten te reguleren en voor bijzondere soorten broedgelegenheid te scheppen.

Beheersplannen voor de nabije toekomst, waarvoor subsidie is gevraagd, omvatten o.a. het verplaatsen van de hinderlijke, tot nu toe verplichte rasters langs de fietspaden, de introductie van jaarrond-begrazing met rundvee ter vertraging van de successie in halfbeboste terreingedeelten en het creëren van een schapenopvang bij de kooi. Voorts zal er een observatiehut voor het publiek bij het vogelrijke Diependal worden geplaatst.

Problemen

Twee grote problemen zijn nog aanwezig. Het ene is het plan voor een speelstad die de nieuwe eigenaar van het fabrieksterrein daar wil inrichten, direkt ten ZW van het terrein van Het Drentse Landschap. Door aankopen en ruil zijn de territoriale problemen daar nu opgelost. Nu is het vooral nog de jacht die onder het vorige regiem een dominerende beheersfaktor was. Het Drent-

se Landschap wenst die jacht te beëindigen, maar het besluit om de aflopende jachtovereenkomst niet te verlengen, wordt aangevochten. Bezorgd volgt Het Drentse Landschap de ontwikkelingen direkt ten noorden van het gebied. Daar vindt behalve een ruilverkaveling, ook een voorgenomen uitbreiding van het militaire oefenterrein de Haar plaats en de mogelijke aanleg van een diepe recreatieplas met wateronttrekkende effecten.

Sprekend meer in het algemeen over problemen, kan gesteld worden, dat de nieuwe aankoopregelingen via het Bureau Beheer Landbouwgronden naast voordelen, toch ook de nadelen hebben van excessief tijdsbeslag op het rentambt en van beperking van beleidsvrijheid. Ook in het departementale concept voor een op zich zelf nuttige erkenningsregeling voor partikuliere natuurbeherende organisaties zijn elementen die niet passen bij de zelfstandigheid van de Stichting en de verantwoordelijkheid die zij al meer dan 50 jaar hebben getoond te kunnen dragen. Wie zich in Drente met natuur- en landschapsbescherming bezighoudt, zij het als overheidsdienaar of als partikulier, zal altijd zowel de natuur als de cultuur in beschouwing moeten nemen. Activiteiten als natuurontwikkeling en landschapsbouw zullen hier in Drente – maar ook overal elders, waar de oude structuren nog sterk zijn – slechts een dienende functie mogen hebben (zoals in het geval van de vloevelden). Het is mijn stellige overtuiging, dat alleen door handhaving van de oude hoofdstructuren datgene intact kan blijven dat de primaire identiteit en rijkdom van een regio uitmaakt, en dat alleen bij een op behoud van structuur gericht beleid de streekbewoner zich er thuis kan blijven voelen en de toerist er datgene kan vinden wat hij er verwacht en daarvan kan genieten. Hoe groot die rijkdom is, leert ons het Heidennummer van Noorderbreedte.